

60-
Л Е К Ц И Ј Е

108

и з

83

ПРАВОСЛАВНО ХРИШЋАНСКОГ ДОГМАТИЧКОГ БОГОСЛОВЈА

ПО РУСКИЈЕМ БОГОСЛОВИМА

ЗА СВОЈЕ УЧЕНИКЕ БОГОСЛОВСКО-УЧИТЕЛСКЕ ШКОЛЕ

С А С Т А В И О :

ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ID=41719559

Ц Е Т И Њ Е,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1897.

10/1904

Handwritten signature in blue ink

С ВЛАГОСЛОВИМ И ДОЗВОЛОМ

ЊЕГОВОГА ВИСОКОПРЕСВЕЩЕНОСТВА

МИТРОПОЛИТА ЦРНОГОРСКОГ

ГОСПОДИНА

МИТРОФАН

1880

ПРЕДГОВОР.

Као што се види из написа саме књиге, главна ми је намера при састављању исте била пружити својим ученицима цјелисходан текст, из кога би се могли у главноме упознати хришћанским догматима и основима наше свете религије.

Имајући у виду да ништа главније не постојави, напустио сам детаљно излагање историје развића појединих догмата у разним периодима њиховог постанка, узевши их и прегледавши у пуној чистини њиховој, како их је саборно одредио и увеојила наша Света Мајка Црква. Подробнију садржин њихову допуњаујем при предавању читањем из опширнијиј писца.

Особиту сам пажњу обраћао, да јасније ученицима изнесем и потврђеним извјесне догмате згодним текстовима из Светог Писма, а неке, који су доста сухо изведени у руски богослова, претресао сам и објаснио сам, по мјери свог скромног богословског знања.

Не претендујући на какву-тод особиту научну оригиналност ове врте, тјешим се тијем, што сам скинуо са својих ученика труд око преписивања лекција, те ће моћи оно врме, које би утрошили око преписивања, употребити и за подробније и темељитије изучавање истих.

Пет и ње, на Св. Арханђела Михаила 1898.

Писац.

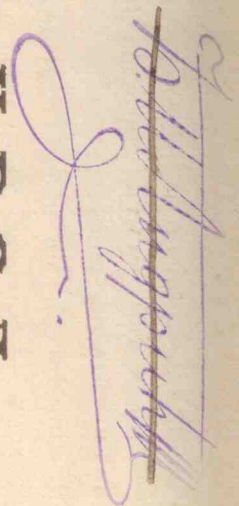
БИБЛИОТЕКА ИСТОРИЈСКОГ
ИНСТИТУТА СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ
НАУКА И УМЕТНОСТИ
БЕОГРАД

Inv. br. 2399/2010

ИЗБОРИ

са којима сам се помогао при састављању књиге :

- 1) Опытъ православнаго догматическаго Богословія (съ историческимъ изложеніемъ догматовъ) — Епископа Сильвестра Доктора Богословія, ректора Кіевской Дух. Академіи
- 2) Макарія, Митрополита Московскаго — православно-догматическое Богословіе. (Овим истимъ користио сам се у српскомъ пријеводу с допунама од Митрофана Шевича, архимандрита хоповског.)
- 3) Руководство къ изученію христіанскаго православно-догматическаго Богословія М. А. Д. изданіе второе, дополненное Санктпетербургъ въ синодальной типографіи 1874 года.
- 4) Седам тајна новота завјета од епископа Силвестра, с рускогъ превео Митрофан Ван, Митрополитъ Черногорски и Врджки Петинье, Државна Штампарија 1896.
- 5) Догматично Богословіе. С рускогъ преведено. Цена 17 гроша у Београду. Писменица књажевско-србске књигопечатниѣ 1856.
- 6) Моје академске прибиљешке по лекцијама мог професора литургије у Петрограду, Г. Др. Николая Васильевича Покровскаго.

У В О Д.

Хришћанство је чиста, истинита, самим Богом установљена религија, која на све меће печат својег бескрајног савршенства; оно је не само својом науком, већ и као чврста система догађаја, поређаних око личности Бого-човјека, даровало свему свијету нов живот и доступно свакоме, ко му тежи, ко га жели.

Дешава се, да човек, по својој грешној природи и огрениченом разуму, није кадар пронићи у силу и значај истиних хришћанских. Но, ма колико високо стојало богословско размишљење, у сва времена најбитнији услов за достигнуће тих истиних јавља се *вјера*, као орган, помоћу којегта их ми можемо приводити нашем знању:

И сја естъ побѣда побѣдившај мiръ — вѣра наша“ (1. Јован. гл. 5, ст. 6).

Систематично излагање истиних хришћанске религије, како их је, на основу Светога Писма и светог предања, а у духу православља, очувала и однеговала наша мајка црква — назива се општим именом *богословље* (*θεολογια*); наука, пак, која садржи у себи неизмјениве основе вјере: науку о Богу, Његовом одношају к свијету и човјеку — назива се *догматичко богословље*.

Догмат је ријеч грчка (*δoγμα, dogma*) и значи: учење, мњење, опредјељење, а означава неизмјенива правила вјере Христове. Догмате нам је сами Бог открио, предаога нам их је света црква, та непогрешлива Богом постављена чуварница у првобитној чистоти њиховој, те зато су сви православни Хришћани дужни признавати, вјеровати у њих и чувати их у пуној цијелости; ако ли би се ко-год нашао да порече, или своје-

вољно протумачи, или измијени који догмат, што год му прида, или одузме — тај се сам осуђује на удаљење од хришћанске заједнице и губи наду на спасење:

„Аще мы, или ангель съ небесе Благовѣститѣь вамъ паче, еже Благовѣстихоумъ — аناهема да будеть“ (Гал. 1, 8).

Разлика међу догматима.

Догмати се разликују по својем међусобном одношају и по одношају к нашем разуму; у првом случају они су општи, основни и називају се члановима вјере (*хѳрѳа тѣсπισѳос*); сваки од њих садржи по неколико других догмата, или им служи за основу. Скуп свију општих догмата, што су предидељени на васеленским саборима, саčinява *символ вјере*.

У другом случају неки су доступни нашем разуму, те их лако уовајамо. Овакав је на пр. догмат о *Промислу Божијем*; неки су пак недоступни, те смо их дужни уовајати само вјером у надприродно откриће и називају се *тајинама вјере*; овакви су на пр. догмати: о *Пресветој Троици*, о *вактафену Савитиљесу*, о *искутаљену* и т. д.

Извори догматичког богословља.

Најглавнији извор за дог. бог. је св. писмо и св. предање, као божанствено откриће; али, да би се боље очувао дух и прави карактер наше вјере и ради лакшег разумјевања исте, а да не би људи падали у заблуде и јереси — вавда је света црква предавала и предаже својим вјерним синовима *кратке и опште* образце вјере, који су у исто вријеме и образци за догм. богословље.

У кратке образце спадају:

- а) Никои-цариградски символ, којег су саставили св. оци на I и II васеленском сабору, а остао је непромјенљив на свагда;
- б) догматичка предидељена вјере, која су утврђена на осталим васеленским саборима. Овакав је догмат о *дејема широбадма*

у једном лицу Христа Спаситеља (IV в. с.), о *дејема вољама* и *радѣма* Беговим (VI в. с.).

в) Догматичка наука, утврђена на помјесним саборима, коју је црква признала у својим правилима, или каноничким посланицама светих отаца, а потврдио их трулски сабор (VI-ти в.). Овдје се излаже наука о *првородном зрѣнсу*, о *ушцију благодити*, о *неопходности крштѣња* и за *младенце* (карт. саб. 123—130 прав.), о тајни миропомазања (Длод. саб. 48 прав.), о епитимији и т. д.

г) Символ вјере св. Григорија чудотворца о *Пресветој Троици*, којег је написао по нарочитом божанственом открићу. Наша га је црква признала, и ако није претресан на васеленским саборима.

д) Символ св. Атанасија Великог, који излаже два догмата: о *пресветој Троици* и *тајни вилкобѣња*. И њега је црква одобрила, ма да није на саборима прегледан.

У опширне образце вјере спада:

а) *Православна истовједнава православна-католичке источне цркве*, које је саставио кијевски митрополит Петар Могила, а затим су га прегледали и одобрили сви источни патријарси. Овдје се излаже: символ вјере, десет заповиједи, молитва господња и наука о еванђеоским блаженствима све у катихизацији;

б) *Посланица од сва четири патријарха православној католичкој цркви о православној вјери*. Овдје се садрже протести на калвинисте и лутеранце;

в) *проспранни хришћански катихизис православне католичке цркве*, којег је прегледао и одобрио св. Синод руски за све православне хришћане.

Научни карактер и метод догматике.

Научни карактер догматике састоји се у томе, да нам она изложи у најопширнијем обиму све оне догмате, које је у своја недра примила св. црква, ослонивши се на фактима, са којима би дага свакоме јаку основу; излагање мора имати свој одређени ред, систему, а то није трудно, пошто се сви одnose једном предмету — Богу и нагаве се између себе у тјесној вези.

Метод догматике састоји се у томе, да тачно одредијели сваки догмат из кратких или опширних образаца вјере и да нам покаже, како о доличном догмату учи наша црква; но, пошто то није њена својина, него их је позајмила из Слова Божијег, као Богом откривене истине, то метод захтјева, да се основи траже још из св. писма и св. предања, а зато треба имати на уму ова правила:

а) Није погреша привођити сва мјеста из св. писма, — доволно је привести тек најјаснија, тако-звана *кључица* и њих тумачити онако, како то захтијевају правила хришћанске херменевтике;

б) Најприје треба узети доказе само из св. писма, па, ако су довољно јасни за расвјетљење неког догмата, без да изазивају икаву сумњу или спор — њима се и ограничити; у противном случају нуждa захтјева користити се и светим предањем.

Примједба. Ушљед тога, што се по-гдје-кад налазило слободоумњака, који су само зато порицали извјесне догмате, што их нијесу кадри били разумјети, догматика нам допушта, пред св. писма и св. предања, да се поможемо и здравим разумом, како бисмо, по дужности хришћанској, кадри били сваком противнику дати јак отпор у одбрани своје вјере. Кад је извјесан догмат доступан нашем разуму, овај ће створити још јачи пројам о истоми; ако ли није, разум ће нам показати: у колико је та догматична тајна саодговорна божанственом савршенству, тијесно везана с осталим хришћанским истинама и корисна за морално унапређење сваког оног, ко у њу право вјерује. Наравно, наш разум не смије излазити из области догматике, нити нас смијело заносити да почнемо: „мудрствовати паче, еже подобаеть мудрствовати“ (Римл. 12, 3.)

Подела догматике.

Ако се сјетимо оне Спаситељеве молитве, којом се обраћа Оцу Свом:

„Се естъ животъ вѣчный, да знають тебѣ единаго истиннаго Бога и еможе послатъ еси Исуса Христа (Јован. 17, 3.) — онда ће нам јасна бити и сама подела догматике. Овдје се

прије свега види, да нам је за наш спас потребно познати право и истинитог Бога, т. ј. потпуно вјеровати како нас о Њему учи хришћанско откривење; затим познати Његовог премилог Сина, нашег Спаситеља, којег нам је Бог и послао ради спасења нашег; значи: увеојити све истине откривења о нашем Спаситељу. — Овако су дијелили догматичку свети оци и све догмате прве врте називали су богословље (*θεολογία*), а догмате друге врте *тајна искушљива* или домостројства Божијег (*ἐκκlesiαστικα*). Оваква се подела и даље продужаваља, те и данас наша догматика може бити раздијелена на два дијела:

1) Наука о Богу и Његовом одношају к свијету и човјеку (*θεολογία ἁπλοῦς*). Пошто је он створио овај свијет и човјека, Он је *Προμηθεος*; а пошто се непрестано брине о њима, Он је *Προμηθεος*;

2) Наука о Богу Спаситељу и његовом особитом одношају к човјечанству (*θεολογία ἐκκλησιαστικη*). — Христос Спаситељ овећује нас грешне и даје нам сва средства за спасење, — зато је Он наш *Ὁσвятитель*. Затим он ће у загробном животу нашем тражити од нас рачуна: како смо употребљавали она спасоносна средства и свакога ће по заслуги наградити, значи: Он је наш *судѝа и наградодавалац*.

Начин Богопознања.

Ма да „Божји никтоже вѣсть, точию Духъ Божий“ (1 кор. 2, 11), ипак се Он смиловао, да нам се јави и то најприје у природи, коју је створио са свијем створењима, што се у њој налазе. То нам је жива књига, из које читамо: славу, силу и величину Његову, у којој се огледа творачка недостижна моћ и небеско божанство. Човјек се рађа с вјерским осјећањем у ту вишу силу, те још као невино дјетепце упућује поглед свој к небу, олекуда долави помоћ свему његовом животу. Затим Бог је често говорио с нама преко пророка и св. отаца црквених, а најзад послао нам је преко премилог Сина свог *свѣтлости* и *разум*, да Га видимо и познамо. Син Његов, наш Спаситељ, много нам је говорио о Њему у почетку лично, а послеје преко својих апостола, пошто их је задахнуо Духом светим „*иже* вси испитуетъ и глубины Божја“ (Јован. 14, 16—18; 1 кор. 2, 10).

Узевши у обзир све, што смо до сада казали о нашем Богу Творцу и промислиоцу, света православна црква своди науку о Богу на краatak израз символа св. Атанасија Великог:

„Вѣра каеодическа си есть: да единого Бога въ Троицѣ, и троицу въ единитѣ почитаемъ, ниже сливающимъ члестаси, ниже существо раздѣляюще“ или, по ријечима „Православнот исповиједанъа“ још краће: „Богъ есть единъ въ существѣ, троиченъ въ лицахъ (I дио, одговор на 10 питање). Тавнијем начином сва наука о Богу дијели се на два дијела: 1) наука о Богу једном по сущтини и 2) наука о Богу троичном у лицама.

Бог је Дух.

Бог је најчистији Дух, непојен ни с каквијем тијелом, те и Негова природа није тварна, нити сложена, него проста и једноставна. Ово се види из оних мјеста св. писма, гдје се Богу одузимају сва својства, која обично тијелу припадају; тако на пр: обично тијело, будући је сложено из дијелова, твјје и руши се, а „Богъ есть негльнннй царь вѣковъ“ (1 Тим. 1, 17); затим Му се приписују нека својства, што једино Духу припадају, на пр: *самознате* „видите, видите, яко азъ емь и нвствъ Богъ развъ мене (Исх. 20, 2—3); *разум* „кто бо разумъ умъ Господень (Рим. 11, 33—34); *свободна воља* „вси, елика восхотѣ Господъ, сотвори на небеси и на земли, въ моряхъ и во всѣхъ безднахъ (Ис. 134, 6). И сам та Спасительъ тако назива „Духъ есть Богъ и ниже кланяется ему, духомъ и истинноу достопитъ кланятися“ (Јоан. 4, 20—24) и т. д.

Наука о Божијим својствима.

Својства Божија могу се подијелити на два дијела: а) својства, што припадају поједнако свијема лицима пресевете Троице, (*ὁμοίως καὶ*) и б) на посебна, или лична својства, што засебно припадају појединим лицима пресевете Троице (*ἐκ τῶσδε τῶν ὁμοίων*).

Као што смо напоменули, Бог је по својо сущтини Дух, а у сваком Духу, осим духовне природе (*substantia*), ми налазимо двије силе или способности: *ум* и *воља*, те према овоме и главна својства Божија можемо подијелити на три врсте: а) својства, што припадају само духовној природи (супстанцији) Божијој,

којима се Он и одликује као Дух од свију осталих створења, пошто су ова сва ограничена, а Он је пресавршен и граница нема; б) својства ума Божијег и в) својства воље Божије.

А) Својства духовне природе Божије.

I. *Беспредѣлности* то значи: да није ограничен простор ни временом, нити има икаквог недостатка, већ влада свиима савршенствима у највећој мјери. Често ми о овоме налазимо потврде у Светоме писму. Тако се Он назива савршеним „Будите совршени, якоже Отецъ вашъ небесный совршенъ есть“ (Мѣ. 5, 48); великим и бескрајним „Велий Господъ и хваленъ вълѣ и величїю его нѣсть конца“ (пс. 144, 3); славним и царем славе „Господъ силъ, той есть царь славы“ (пс. 23, 10) и т. д.

II. *Самобитности* т. ј.: све, што собом обухвати, добио је од самог себе, јер прије Негога није било другога бога, од којегга би Он могао добити живот, те му и није нико ништа дао: „Прежде мене не бысть инъ богъ и по мнѣ не будеть“ (Ис. 43, 10). Он има у себи живот, пошто је сам извор живота „якоже Отецъ имать животъ въ себѣ, тако даде и сынови живогъ имѣти въ себѣ“ (Јоан. 5, 26); „яко у тебе источникъ живота“ (пс. 35, 9 и 10). Најпослије Негово је име „сый“ (*ὁ ὢν*) т. ј. који заиста по преимѣству постоји (*καὶ ἔσθι*), „И рече Богъ къ Мойсеею глагола: азъ емь сый... тако речши сынъ номъ Израилевымъ: сый посла мя къ вамъ (Исх. 3, 13 и 14).

III. *Независности*, то значи, да се у свијема својијема силама и радњама сам собом опредѣљује и надъ свијема створенїяма влада као апсолутни њихов господар „моя есть вселенная и исполненїе ея и вси живущїи на ней (пс. 49, 12).

IV. *Свободности*.*) — Бог се налази свуда и на сваком мјесту. нити је ограничен простором, ни временом, а доступан је сваком створенју (*πανταχού και τῶς τερῶν*) и све собом испуњује (*ἀπὸ τῆσδε και ἐκ τῆσδε τῆσδε*). Вѣра у свудаприсутност Божију постојада је у сва времена: период патријархални, подзакони

*) Пошто је божанствена природа неварна и потпуно духовна, не треба разумјети Негову свуда-присутност у том смислу, као да Он своју природу шири на све стране, као што то бива на пр. са ваздухом или свјетлошћу; не, Он је присутан не само својом премудрошћу и силом, него и самим бињем (*τῆσ δεισῆσ*), значи: *Он сам собом обухватяа свѣ, што постоји.*

и хришћанскѣ Лицепо нам о томе псалмопојац говори: „Камо пойдѣ одъ Духа Твоєго и отъ лица Твоєго камо бѣжу; — Аще въздухъ на небо, Ты тамо еси; аще снѣду во адъ, тамо еси; аще въздухъ криль мои ранѣ и вселюся въ послѣдникъ моря и тамо бо рука твоя настави мѣ и удержитъ мѣ десница твоя (пс. 138, 7—10).

У. *Вѣчност.* — Бог је од свѣгда био и биће, нема ни почетка ни свршетка, ниѣ подлежи икаквимъ условима времена. Ово својство често самъ Бог присваја у Светомъ Писму „живу Азъ во вѣки (Втор. 32, 40), приписивали су Му га пророци „прежде даже горахъ не быти и создатися земли и вселеннѣй, и отъ вѣка и до вѣка ты еси“ (пс. 89, 2—3), а приписују Му га и новозавѣтнии писци, тако на пр. Апостолъ Павле говори, да је Богъ једини Бесмртни (1. Тим. 6—16).

VI. *Неповрљивост.* — Бог се не колеба, као човѣк, него на свѣгда остаје једанъ исти и по сили, и по свршенству, и по суштини, и по опредѣлењима и по радњама „небо и земля преидетъ, словеса же моя не преидутъ“ (Марк. 13, 31).

VII. *Свемогућство.* — Богъ вѣгда неограниченомъ силомъ, све ствара силомъ своје ријечи и надъ свијемъ господари, зато је и свесилан (*тотъсвободителъ*) и сведржителъ (*тотъсвотвор.*) — Ово избија у свему Његовомъ стварању и чудесима „Богъ нашъ на небеси и на земли, вса, елика восхотъ, створи“ (пс. 113, 11).

Б. Својства ума Божјегъ.

Умъ Божји можемо узети двојакъ: засебно, — овдје спада *свѣтлостъ*; и у свези с ъеговимъ радњама — овдје спада највѣћа премудростъ.

1) *Свѣтлостъ* Божје састоји се у томе, што Онъ зна сву саданшност, прошлост и будућност како физичкогъ, тако и моралногъ свијета. „Всѣ сердца испитуетъ Господъ, и всако помисленіе разумѣтъ“ (1. Парал. 28, 9).

2) *Највѣћа премудростъ.* — Ово је онај исти разумъ Божји, узетъ као изворъ сваке мудрости, што се огледа у ъеговимъ божанственимъ радњама. Довољно је текъ обратити погледъ на хармонију овогъ свијета, којета је Онъ само кадаръ био овако дивно уредити, па да се као у огледалу види ъегова божанствена мудростъ „о глѣбина богатства и премудрости и разума Божја!...“ (Рим. 11, 33).

В) Својства воље Божје.

1) *Највѣћа слобода*, т. ј. Онъ силомъ своје премудрости чини, што хоће и како хоће, јеръ Онъ „вса дѣлствуетъ по совету воли своєа“ (Еф. 1, 11). Тако је радио при стварању свијета, при откупљевњу нашемъ одъ грѣха, при освѣћењу и т. д.

2) *Најпотпунија свѣтлостъ.* — Као највѣћа морална сила, Богъ је чистъ одъ свакогъ грѣха; све оно воли, што је добро, а мрази свако зло и у свимъ својимъ радњама потпуно је вѣранъ моралномъ закону „святъ Господъ Богъ нашъ (Пс. 98, 9), святъ слово зго (104, 42), святъ законъ его (Рим. 7, 12), святъ мышца его (пс. 97, 1), во святвѣмъ путъ его (пс. 76, 14).

3) *Неизмѣнима доброта*, којомъ Онъ одъ вѣзда обилато награђује своја створења, дајући имъ оно, што је пријеко потребно за животъ, разумије се у оној мѣри, колико је створење кадаръ примити по својој природи и стању. Она има неколико назива, глѣдајући на заслуге њенихъ носилаца, као на пр: *благодатъ, милосрдје, дуготривље, милост* и т. д. „недръ и милостивъ и т. д. (пс. 102, 8).

4) *Најсавршенија истинитостъ и вѣрностъ.* Богъ је у свимъ својимъ одношајима према својимъ створењима истинитъ и вѣранъ; свако Му је откритије чисто и правилно, а што је годъ обећао, или што обећа, било добро или зло — или је извршио, или ће извршити. (Небо и земля преидетъ, словеса же моя не преидутъ (Марк. 13, 30, 31; Лук. 21, 32, 30).

5) *Вѣковитѣ правосудје* т. ј. свакоме даје по заслуги: добре награђује, а неваљале казњава, као што то видимо при изгнанству првогъ човѣка изъ раја, судбини Каиновой, потоцу, судбини Содома и Гомора и као што бемо то видијети у загробномъ животу на заједничкомъ праведномъ суду Божјемъ „иже воздастъ коемуждо по дѣлѣмъ его... нѣсть бо на лица зрѣнія у Бога“ (Рим. 2, 6, 11).

Триличан Богъ при јединству по суштини.

Једанъ одъ најзаманшијихъ, а у исто вријеме и најамршенијихъ догмата хришћанскихъ јестъ догматъ о Пресветој Троици, који је првомъ својомъ појавомъ, па и за дуго налриједъ изазивао сумњу и спорове, премда га је наша црква у највѣщој тачности објаснила и опредѣлила. Она насъ учи, да је Богъ троичанъ у лицама

(*persons*), а један по суштини (*of one, substantia*). Сва ова три божанствена лица: Отац, Син и Свети Дух, имају једну нераздвојну природу (*of one, nature*), једно нераздвојно божанство, једнак: *ум, вољу, власт, силу, величину и славу*; једном рјечи: *оно, што сачињава божанство, у свјетлост је једно те исто* „и син три једино сућ.“ (Јован. гл. 5, ст. 7). Ко се клања једном лицу, клања се свијема поједнако „И њ сеј святой Троице — вели св. Ат. Александријски — ничтоже первое, или послѣднее, ничтоже болѣ или меньше, но цѣлы три утостаеи сопряженноушнныи сућь себѣ и равны. Хотяи убо спасися, тако о святѣй Троице да мудрствуеть.“

Али и ако сва три божанствена лица сачињавају једно Божанство и станују нераздвојно, но и несливено, једно у другом у најсавршенијем облику, те су по суштини једнака, ипак су то три самостална лица, од којих свакоје, поред заједничких божанствених својстава и савршенстава, имаду и нека лична својства, по којима се између себе разликују, те се никако не могу сматрати као једно лице „Ина бо есть утостаеь Отца, ина Сыновна, ина Святаго Духа.“

Овако нас о том учи света црква: *У једном су Божанству три лица: Отац, Син и Свети Дух; Бог се Отцу не раба, ничи троизглаго од ког другог Лица; Бог се Син раба од Бога Оца трије свјуи вѣкова; Бог Дух Свети тријечино троизглаго од Бога Оца* (просебр. кат. чл. 1).

Мисао о већини лица често нам се намеће у старом завијету, гдје се она савјетују између себе и заједнички раде. Тако у Мојсеја налазимо мјесто, гдје Бог сам собом у множини говори „Сотворимъ челоуѣка по образу Нашему (а не мојему) и по подобію“ (Быт. гл. 1, 26), и „се Адамъ бысть яко единъ отъ насъ“ (Быт. 3, 22). Аврам је на пр. срео тројицу, а поклонио се једноме. Пророк Исаја, којег је Бог удостојио, да Га види у потпуној слави својој, прича, како је чуо, гдје Серафими око пријестога пречају: „Святъ, святъ, святъ Господь Саваотъ“ (Ис. 6, 3) и т. д.

Тако исто и у новом завијету ми сретамо мјеста, која нам напомињу Троиичност Божију. Спаситељ је на пр. рекао својим ученицима, кад их је послао на проповијед „шедше научите вся языки, кресташе ихъ во имя Отца и Сына и Святаго Духа“ (Мѣ. 28, 19), а пред расланком са њима трепаше их рјечима „Азъ умолю Отца и инаго утѣшителѣ дастъ вамъ, да будеть

съ вами во вѣкъ“ (Јован. 14, 6). Под рјечију „Азъ“ Спаситељ разумијаше самог себе „умолю Отца“ разумио је Бога Оца, а „инаго утѣшителѣ“ разумије Светога Духа, који о Њему свједочи. —

Још првобитна црква Христова од најстаријих времена чувала је догмат о Пресветој Троици, кршћавајући вјерне у име Оца, Сына и Светога Духа, и погружњавајући их у три пута у воду у име сваког појединог лица, и тим је одсудно устајала и осуђивала оне незнабошце, који гдје-кад кршћаваху само у име Оца, или само у име Сына, или у име Оца и Сына, а Светога Духа сматраху за нешто мање. — Овакве је искључивала из своје заједнице, као недостојне јеретике, који нарочито покушавају, да што-год ново уведу, или старо измијене.

Истинитост Божанства сваког појединог Лица Пресвете Троице.

Вјера у божанство Бога Оца никада се није гасила, нити су је порицали и најкоруделији грешници, па ни они јеретници, којих живо занимаше то питање, те порицаху божанство осталим двама лицима. У Богу Оцу сасредоточава се јединство свјуи божанствених својстава, која се огледају у Његовој премудрости, вољи, промислу и раду за спасење човјечанства. У Светом Писму сретамо различита назвања, која се Богу приписују, као н. пр.: Бог Отац, Бог Творец, Бог сведржилац, Бог једини и истинити, Бог благословени, Господ неба и земље и т. д.

И Богу Сину се исто тако у једнакој мјери са Богом Оцем признаје Његово божанство. Ово је света црква највечаније потврђавала и острањивала из своје заједнице све оне, који би га порекли. „*Кѣ шорше то, да је Син Божји био Богом и трије створења свјетла, и каже: да триизглагои Сина Божјег Богом значи дозвољавати два Бога — тогда ми држимо, да је туф од црквеног канона, а у овом су с нама саклатне све католическе цркве....*“ *И сва Богом-надасткунта Писма престављају Сина Божјег Богом*“ (Англ. Саб. 262 год.). А свети Иринеј вели: „*Сви тројици и истости и сам Дух називају Га у правој смислу Богом и Господом, и царем вѣчним, и јединородним и словом вѣковѣним.*“ Тако му се исто у Светоме Писму приписују сва она својства и радње, које доликую правом истинитом Богу, на пр.: имена,

једнакост с Богом Оцем, божанствена природа, поштовање, власт и сила и т. д.

Што се тиче Божанства Св. Духа, најпоузданија ваздашња чувалица светог предања, наша црква — још од првог свог почетка учила је своје вјерне, да подједнако вјерују у сва три лица Превете Тројице, јер, по ријечима светог Григорија: „*ни Отац никада није био без Сина, ни Син без Духа, већ су то Тројица неразделена и неизмјетлива и вагда једна и иста.*“ Таквим начином Богу Духу Светоме, уз једнакост Божанства, припадају и сва она својства и радње, које поменуемо да припадају Богу Оцу и Сину, јер: „*нема у Тројици ни створенога, ни службенога, ниш нега врше није било, ниш ниш то би послуже дошло*“ — вели св. Григорије.

Дух Свети сачињава с Богом Оцем два спојена, нераздвојна лица једне те исте природе. Отац му је извор, из којег произилази вјечно, те и ако Он долази тек на трећем мјесту, не значи то, да је Он у чему год од првих двају млађи. „*Ако ко рече ријеч противу Сина човјецијег — вели Спаситељ — трашта му се; али, ако рече против Духа Светог — неће му се отроштити ни у овој вијеку, ни у будућем*“ (Мр. тл. 12. ст. 31—12). Апостол Павле називаше сваког оног, што у Христа вјерује, храмом Божијим, јер на таквог почиња дух Божији.

Лична својства сваког појединог Лица Прев. Тројице.

Прво лице Превете Тројице, Бог Отац, почетак је Божанства, од којег Син и Дух добивају своја бића и све, што у себи имаду. Он служи спајајућом везом између Њега и Њих, с којим се опет сјединују, за то се Он и назива „Богъ боговъ и Господъ Господей“ (Втор. тл. 10, стр. 17). У Светом Писму ми налазимо безброј мјеста, у којима се Бог назива Оцем својег јединородног Сина и тражи „да сви чтутъ Сына, якоже и Отца, а иже не чтитъ Сына, не чтитъ Отца, посланнаго Его“ (Јоан. 5, 23). Да је Он заиста лице, које постоји, види се из Његових имена и својстава, која лицу припадају. Св. црква овако о Њему говори: „*Бог је Дух, вјечит, предобар, свезијубив, најтраведнији, свемогућ, свуда-постојјѣки, неизмјетлив, свестрано задволати собој и пррестити.*“

Друго лице Превете Тројице, Син Божији, има такође божанствену природу, својства и савршенства, преко којег је

све постало. Он се од Оца предвјечно духовно рађа „прежде денишъ“ који је постојао и прије створења свијета, али се није од Оца двојно, јер непрестано станује „въ доњъ отчѣи“ (Јоан. 1, 18) и права је слика свога Оца „иже снѣ сѣланіе славы и образъ вѣпстаси его“ (Евр. 1, 3).

Треће је лице Превете Тројице Дух Свети, који вјечно произилази од Бога Оца, од којег је добио своје вјечно биће и све силе, што у себи има, те зато је кадар замијенити Сина у Његовом раду. Њиме је Спаситељ обдаравао своје ученике, кад их је намјеравао оставити, напомињући им, да ће им мјесто себе оставити „инаго утѣшителъ“, да на свагда са њима остане, поучава их и напомиње о свему, што су чули из уста свог Првоучитеља. — Овако је вјеровала наша црква с прва почетка до данас, као и сви знаменити црквени учитељи и проповједници.*

Од VI вијека западна црква додала је уметак: да Дух св. исходи и од Сина (filioque), који је изазвао велику препирку и међу самим њиховим богословима тако, да га је свечано одбацио и сам папа Лав III, као нововедени, измишљени, а неосновати догмат. И заиста он нема никаквог основа; јер, кад би Дух произишао и од Сина, тада би имао два извора својег бића, а тим се губи његова самостална личност.

* Рођење и происхођење то су два различита појма, којима се Син од Духа разликује; али, како вели Дамаскин, „*ни шу различу не можемо разумјети.*“ (Мозекеніе вѣры, кн. 1, тл. 8).

II. Д И О.

Бог Творац.

О Богу Творцу св. црква учи нас овако: „Без свике сумње Бог је Творац свију ствари: видљивих и невидљивих. Прије свега Он је својом мишљу произвео све небеске силе, као изворне творимоћуће славе своје и ону умну свијет, давши му своју благодат, по којој Га може познати и вазда и у свему покоравати се вољи Неговој. Затим је Бог из ништа створио ову видљиви свијет, а најпослије човјека, који се састоји из нестворне, разумне душе и стварног тијела, како би се већ по самом саставу могло виђети, да је Бог Творац објеју свијетова. Због овога се човјек и зове „мали свијет“, јер носи у себи слику свега великог свијета.“ (Прав. исповијед. Гл. 1, одговор на 18-то пит.).

Из овога се види, да нам се Бог јавља Творцем двају свијетова: духовног и видљивог. Ради лакшег прегледа и тјешње органске везе, ми ћемо говорити подробно о овом чуоном, материјалном свијету и показати одношај и промисао Створитељевог човјеку, прећи ћемо затим на судбину човјечију, па ћемо се повратити на духовни свијет, или Божије Анђеде и нечисте духове.

А) Бог Творац свијета.

Кад ми кажемо: Бог је овај свијет створио, то се само собом подразумјева ријеч „из ништа“, јер сама ријеч „створене“ значи: створити нешто, чега прије није било. Таквијем начинном и овај свијет није од вазда постојао, већ је створен у извесно вријеме изразом свемогуће силе Божије, кад осим Бога „ништоже бисть, еже бисть“ (Јоан. 1, 3).

Мојсеј, као Богом-просвјетљени учитељ, износи нам у историјском облику начин и ред, по коме је Бог из ништа непосредном својом силом стварао овај свијет у броју обичних шест

дана. Што се тиче сила и закона природе, или тако-званог космогоничног фактора, он је примио тек учашће при стварању, кад је већ свијет добио свој живот и своје развиће. Ово се види отуда, што Божија створења нијесу изашла из руке Творца тек у свом зачећу, потребна, да се даље усавршавају путем закона природе, него је Бог својом свеомогућном силом, независно од какве спољашње силе, створио човјека и остала створења у потпуном зредом узраслу, дочим доцније покољење потребује дуго времена док достигне своје развиће, при чему му помажу и закони природних сила.*)

Бог је најпрвије створио духовни свијет, па онда овај видљиви, т. ј. створио је небо, па земљу. Под ријечу небо ми треба да разумијемо становнике неба, а то су Божији анђели, који су послужили почетком света стварања. Ово пак небо,

*) Природне науке, постепеним својим развићем, добивале су мало по мало податке, на које су богослови морали давати своја објашњења, да би очували истинитост библијске приче, јер иначе изгледаху разна непоразумљена, несатлашена, па и као противурјечја. Научени природознањци наивадаху на библијску причу о створењу свијета, као бијали да годашњима противурјечи и разним изводима науке. Ти су напалади немилосе заустављали богословско око на глосет Библије; а увијереност у истинитост и богонадахнуће њено, такође је тражило критичког одношаја к свему ономе, што се износило и износило за беспорне податке и изводе науке. До год је мало било таквих података: док су год изводи носили карактер слабо-основаних хипотеза и фантазије — богослови су се ограничавали само оним библијским фактима, који су, по њиховом мишљењу, могли рјешавати непоразумљена, не додирући се саме приче о створењу свијета. Тако је избила потопна хипотеза, која је тврдила: да је потоп проузроковао ископане организме из слојева земљаних, ушвед којима су они и постанали. Наравно, такво објашњење није могло задовољити ни богослове, ни друге учене људе: за прве проласт створења, којима је дат био живот, да се њиме користе — изгледала је несатласна с погледима на Бога, изгледала је чудновата и сакривена мисао о немогућности знати што-год о првобитном животу свијета. Научењаци се такође нијесу могли помирити с таквим лажним односима к резултатима научних радова, тим прије, што су се геологија и палеонтологија живо обогатиле фактима таквог својства и достојанства, по којима они никаким начином нијесу могли бити објашњени самом простом причом о потопу.

Старина ископнина, која је без сумње дубља од потопа, говорила је у корист научењака и оправдавала је њихово незадовољство. И богословје је морало приступити к новом објашњењу библијске приче о створењу — к дубљему изучењу њеном. Тако су постепено једна за другом поникале хипотезе: ресигутивна, хармоничка и идеална. Прва, неправилно развиши II. ст. I. гл. Бити: „земља же бѣ невидима и неустроена, и тма

што гледамо слободним оком, и на њему: сунце, мјесец и звијезде, створено је доцније. Послеје духовног свијета Бог је у току од шест дана створио овај видљиви свијет и најпослије човјека од земље, којег је задахнуо својим божанственим духом.

„Бог је — вели Св. Григорије — замислио првије свега *инфилске и небеске силе и мисао се привела у дјело, које је испуњено Словом, а извршено духом...* у којем су му ова три створења била тријатина, Он је измислио други свијет, материјални и видљиви. — Ово и јест стројни састав неба и земље и онда, *што је међу њима.*“

Сва своја створења Бог је својом ненадмашивом премудрошћу довео у склад са Својим умним погледима, са којима је унапријед предвидио своја будућа створења, те је због тога и сва васелена изашла из руке Творца добра и савршена:

веру безднн,“ одниједа је старост ископнина к времењу пред шестодневном и објаснила их је као остатке разрушеног свијета, заборављајући, да Библија, говорећи о створењу, не даје никакво право, да се оно ујме у смислу порођаја погинулог живота. —

Друга, раширивши дане на периоде и епохе, старала се, да проведе тачну паралелу међу геолошким епохама и данима стварања, али је у мјесто тога дошла само к рјештачкој и усилjenoј дноби геолошких периода и сурвала се, разбивши се о нерјешено за њу питање заједничког живљења биљних и животињских организама, који су се налазили под једним истим слојевима земље. —

Идеална хипотеза, отказивши се од рање, а уз то и презане мисли: да хармоничне науку и Библију на реалној подлози, обрадила је сву пакљењу на њихове идеје, узасно сличне у том погледу. Ово је најташнннји покушај, али за њену идеалну срану туби се историјски карактер приче, а то се не смије дозволити по захрјевама правде.

Такво ипнорисање историјског карактера о свјеточењу Библије даило је повод, те се јавила нова хипотеза, позната под именом тео-космогоничка. Она на првом плану износи ту мисао: да је не само библијска прича историјска, већ да је и само створење свијета историја, која се слагала функцијама двају фактора: творачког и космогоничког.....

Првобитна материја, тежећи за раскрићем својег унутрашњег живота, није знала, а и по самом постанку свом није могла знати оне путове и предјеле, по којима би се, шљедујући за њима, приминала непознанај јој цијељи, да достигне могућност и способност, тако рећи, без успљавања да прими оно, што раније није држала. Такве путове и предјеле могао је показати само Бог, који је назначио и саму цијељ развића: тек при Бевом непосредном учешћу; тек при помоћу Бегових творачких акћа говом неспоредном учешћу; тек при помоћу Бегових творачких акћа помоће је развиће у споменутом смислу. Таквим начином из самјих појмова о материји и цијељи њеног развића јавља се неопходност творачких акћа и слабост само природних сила за развиће космоса. Истина, и

"Разумна отъ вѣка суть Богови вся дѣла его" (Дѣянїе, 15, 18).

Бог ниги се нуждаяо у свијету, ниги у човјеку, јер као што је од вѣчности постојао сам, доиста је могао и даље постојати; али је Он по својој неизмјерној добротѣ хтио да и Његова створења осјете ту изобилну доброту и да се користе Његовим даровима. Зато је дужност човјекова, да испуњује Његову свету вољу, да слави свог Створитеља, како би се тим удостојио сретног живота будуће вѣчне славе.

При стварању неба и земље примају уашиће сва три божанствена лица, јер имају једнак: ум, власт и силу и заједнички у свему раде „*Волѣм Оца све постоји; дјелством Сина све се твороди у биће; трисуставом Духа све се свршава*“ — *всѣм св. Василије Велики.*

Природна наука говори, да се органици прибижеу човјеку, али и мисао, да је све мироздање било упућено к њему, као својој цијељи и идеалу, — ној је туђа и неразумљива. Ето зашто она и предаже могућност постанка насељене природног путем, допуштајући тек, да се првобитним стварањем зачео почетак свега што постоји, и заборавајући да „*у искључком космогоничком развѣку предидући штетни збо се, а не чини се*“. Кад Бог не би означио предјеле, природно развиће, пољедујући хоравим законима, ишло би у бескрајност и довело би пропасти.

Као илустрација таквог значаја творачког акта могу послужити за примјер небеска тијела. Закон раздјелења, као пошљедина произведениог покрета, дјелствујући праволинејно, расијао би првостворену масу, кад му Бог не би поставио границу у други дан, казавши: „*да будетъ твердь!*“ (у чему се и састоји творачки акт другог дана). Исто се тако и органици свијет биља и животиња не би могао зауставити на одређене степенне развића, ни разграничити по извјесним рубрицама радова и облика. Тврђење Библије о творачким актима и њиховом поредку у историји стварања тим је јаче обавезније за нас, што се ови пошљедњи ужасно тачно подударају с оним мјестима предложеног природног развића, у којима наука прибијегава обично к сподашњим точковима, угливу сила.....

И тако, историја стварања, коју саопштава прва глава Библија, то је историја свијета човјечијег, који се сформисао из узайамности творачког и космогоничког фактора штедљивим начином: ондје, гдје је ствар била у предаву од нижег ступња к вишем — к прибижењу цијељи и гдје наравно природни закони нијесу били снажни — ту је дјелствовао творачки фактор; а онамо, гдје је било сасвим довољно радње самих природних сила — дјелствовао је космогонички фактор... — Виби „Просвјетлу“ за 1894 год. „Историја тео-космогоничке теорије ради објашњења библијске приче о створењу свијета: нена суштина и значај у реду остављих теорија о томе.“ Написао Д. Т. П.

Одношај Бога Творца к човјеку.

Бог је првота човјека зато створио, да Га овај познаје, љуби и слави; испуњује Његове Свете заповиједи, овдје на земљи сретан због тога буде и спреми се, да сретно напшљеди и продужи будући, загробни, вѣчни живот. Зато је и прва брачна веза, Адам и Ева, створена сасвим дружечјје од осталијех Божијих створења: први човјек створен је по слици и прилици Божијој, а прва жена од лицевог ребра мужевљева. И од ове прве брачне везе води поријекло све човјечанство, расијано по свему шару земаљском, као што говори св. Апостол Павле: „Господь сотворилъ естъ отъ единннми крове вѣсь языкъ челоувѣчъ, жити по всему лицу земному“ (Дѣян. 17, 26).

Али ма да сви људи произилазе од наших праотаца путем природног рођења, ипак је Бог Творац и сваког појединог човјека, дајући му душу и живот. Сва је разлика у томе, што је првог човјека створио непосредно, а његово потомство ствара посредно, силом својег благослова, којим је благословио наше праоце још у рајском насељу, рекавши им; „*раситгеси и множитеси и наголите земљу*“ (Быт. 1, 28). Овај ће благослов свепогућег Бога лебѣти над нама до свршетка свијета.

Састав човјечији.

Човјек се састоји из два дијела: тропног тијела и бесмртне душе. Ова је најдрагоцјенија Богом дана честица у нашем тијелу, проста и једноставна, а тим се одноји од смртног тијела, враћа се Богу, који је и поклонио човјеку.*) Разумном душом човјек и надмашује сва остала створења, као што се још више издваја од њих тијем, што је створен по слици и прилици свог Творца. Но у чему се састоји та слика и прилика Божија? —

Не треба мислити, да се слика Божија налази у тропном тијелу, него у оној најдрагоцјенијој Богом даној честици у тијелу — бесмртној души. Неки црквиени учитељи налазе је у

*) Душа и дух то су тек два различита назвања, а један исти дио у нашем тијелу. Тако на пр. пред креним страдањем Христосе Спаситељ једном истом приликом спомине час душу, час дух. У највећим мукама узвикује: „*прикорбна естъ душа моя даже до смерти*“ (Мс. 26, 38); а у моменту саме смрти изнемоглим од тежих мука главом клице: „*Отче, въ руди Твои предаю духъ Мой*“ (Дук. 23, 46).

нашем уму, неки у слободној вољи, а неки у царској власти над свијем земаљским створенима: „И да обладаєтъ рыбами морскими, и птицама небесными и звѣрьми и скотами и всею землею и всіма гады пресмыкающимися по земли“ (Быт. 1, 26). Слику, или образ Божији ми добијамо од Бога оума, чим се јавимо на овом свијету; лггго јој је средиште наше душе, а слободна је, вјечна и бесмртна; прилика, пак, или подобје Божије, т. ј. примјерним хришћанским животом и радом приближење својој првослици — Богу — у нашој је власти: можемо је тећи, а можемо је и изгубити неваљалим животом и дјелима.

Назначење човјечије.

Бог је првог човјека створио потпуно здрава, без каквих тргесних недостатака: слободан је био од сваких болести и мука, јер се јачао свјетлим и непоквареним силама. Исто је тако човјек изашао из руке Творца чист, невин и у наравственом одношају: ум његов бијаше једар, чист од предрасуда и заблуда, свијетао и проникнут способношћу, да са највећом лакошћу распознаје све, што га окружава, премда се морао, Божијом помоћу, све више и више јачати и усавршавати.

Таквим начином, преблагти Бог, створивши првог човјека по слици својој, обдаривши га разумом и слободном вољом, ступио је са њим у трешњу везу и заједницу и тим му је дао узвишени позив, да достојно гледа над осталим створењима, како би на свагда остао вјеран оној високој моралној заједници према своме Творцу Богу. — Дужност је за то човјеку, да зна свој позив и назначење, а ово у чему би му могао одговорити: да се стара свим силама своје разумно слободне душе добро познати свог Бога, те да поступке своје удешава на прослављање светог Имена Његова, а ово ће достићи једино добрим дјелима, без којих је вјера мртва и свакоје остагдо сухо поштовање Богу није пријатно. Са добрим, пак, дјелима стоји у вези срећа човјечија. „Тако да просвѣтитси свѣтъ вашъ предъ челоуьки, ако да видѣтъ добра дѣла ваша и прославятъ Отца вашего, иже естъ на небесѣхъ“ (Мс. 5, 16).

Бог промислилац.

Она иста изобилна милост и доброта, која је расположила свезишњета Бога, да створи овај свијет и све на њему, никако

не оставља своја створења, већ се једнако брине о свима њима и упућује их сретним путевима. Овако изобилна милост и доброта Творца и назива се Његовим Промислом, без којег ништа на овом свијету не би могло опстати: чудна хармонија природе, што се по неиспитаним законима од памтивијека правилно одржава — пореметила би се наједанпут и сурвала; свијет овај и све на њему, створен из ништа, изгубио би овај правилни поредак, који му је Божанство опредјелило, па би се у ништа опет прекренуо; човјек, круна Божијих створења, прешао би у благуну земљу. — Али не само, што Бог не оставља своја створења, којима је и дао живот, већ свакоје понаособ упућује к лијепијем пиљевима, подржава их и помаже у њиховом раду: добре појачава и нагрђује у добру, а неваљале гледа да окрене на чистију стауу, по којој треба да се у живогу крећу. „Очи всѣхъ на тя уповають и ты даєши имъ пищу во благовременни“ (пс. 144, 15, 16).

Промисао Божији обухвата како читав свијет уопште, тако и свако поједино створење од највећег, па до најмањег и у томе никаква труда не налази, јер је Бог свудаприсутан, све знајућ и све могућ, а пред Његовом неизмјерном величином и силом *ничего нема великог и ничего малог* — и једне и друге одржава Његова неограничена милост, која их је и привела у живот. Ето тако свевидеће око Божанствено очински нас надгледа у току читавог нашег живота и шаље нам све, што нам је потребно за опстанак овдје на земљи, брине се о судбини свију нас и опредјелује нам границу живота и рада. И баш због овога човјек, најсавршеније створење, *остављивши се на равношреност, милост и вољу свог Бога Творца, турпелаво стоси борбу с биједима и невољама, што га у животу сретиу, вејерем будиуи, да „без воље Божије не могу му нестатти ни диксе с главе његове“* (Мс. 10, 30).

Промисао Божији к човјеку и рајска заловијед.

Пошто је Бог створио првог човјека и обдарио га највећим савршенствима на земљи, намјестио га је у рају, да ужива све радости и задовољства. Затим му је дао царску власт и силу, разум и слободну вољу и своју божанствену благодат, као небеску хаљину, помоћу које се налазио у непрестаном додиру са својим Творцем Промислицем. Послеје му се често јављао, лично је са њиме говорио и открио своју вољу, пока-

завши му сва своја створења, и давши му власт, да управља са њима и даје им по својој вољи различита имена. Да би човек јачао и обнављао своје тјелесне силе и тим на свагда одржао своје тјелело чисто и једно — Бог му је дозволио, да обдјелавља рај и да се користи свима рајским плодовима. А да би пак могао на свагда остати у том Богом-даном, незаслуженом добру, и да се не би погордио и занео великом влашћу над осталим створењима, па тим нарушио вољу Божијства — премудри Творац, као најпрви, тако рећи, васпитач његов, ради вјечитог подржања човјечијег живота, учинио је са њим зајед: издао му је заповијед, да од дрвета повнавања зла и добра никако не једе, у противном случају одређује му за казну — смрт.*) Оваква заповијед обухвати собом читав морални закон, а сва се сведе на послушност према свом Творцу и послужи, као вјерни сапутник божанствене благодати човјеку у рају.

Самовољни пад првих људи и његове пошљедице.

Први човек не остаде вјеран свом Створитељу — неблагодарно се отријепи о Његову заповијед и изгуби предначену бесмртност. Историја овог пада нама је позната: дачома и плитко-умна жена лако се занесе маштом, да се изједначи с Богом, те се даде преварити од лукаве змије, нечастивот ђавола; а човек, везан моралним и природним везама жениним, би од исте преварен, јер послуша глас њен. Тако оба двојица падоше по слободној вољи својој. —

Човек остаде без најпотребније живе хране — благодати Божије; изгуби милост Његову: на мјесто синовље љубави осјети ропски страх и стид; поче се кријти по лишћу и дрвећу, па онда варати Бога и лукаво се бранити, пребацујући кривицу са себе на жену и обратом: сретете их проклетство Божије, погладоше муклама и страдањима, болнијестима и изнемоглостима, док се најпослије читав овај чин тешке рајске драме не сврши прогонством из раја. — Ово је онај првородни гријех, што

*) Дрво повнавања зла и добра није имало силу, да покаже нашим праоцима, што је по себи добро или зло, него се тако називало због тога, што су они, пошто су од њега појели, осјетили разлику између добра и зла. Од природе није било отровно, него пријатно, као и остала рајска дрвећа; али су пошљедице непослушности испале отровне и смртоносне за човјека. Могуће, да још није дозрело било, да га тек што створени човјек једе, али је то дрво у самој ствари постојало.

потресе сву земљу и раскиде ону прву тијесну заједницу између неба и земље, Бога и човјека и тај се гријех неумитно шири на нас, њихове потомке, са којим се и рађамо, а са њим заједно и све оне зле пошљедице, што сретоме и наше праоце, међу којима је најглавнија наша слаба способност, да разумијемо оне духовне предмете, што спадају у област вјере.*) Наша природа је и онако грешна, нарушена тим првородним тријехом, с којим се ми зачињемо у утроби материнској и са којим се рађамо, као што говори псалмопјан: „Се бо вѣ безаконнѣ зачатъ смь и во грѣсѣхъ роди мѣ мати моя“ (Пс. 50, 7). — Ето због чега се ми, још као невини дјетица крштавамо ради очистиња од тих грјехова, те се крштење и назива духовним рођењем.

Али и ако је Бог нашо свој праведни тијер на човјека и лишио га своје заједнице и благодати — ипак није га свестрано душевно убио, бар да не може никако жезети никакво добро, него му је дао свјетлост и разум, да Га познаје и тражи; дао му је слободну вољу у погледу својег духовног живота, да тежи извору живота, истине и добра; — *обѣао му је и послѣао Свог тремѣаога Сина, који је рекао: „аще кто хощетъ по мнѣ ити, да отвѣржетъ себѣ и возметъ крестъ свой и по мнѣ грядетъ“* (Мат. 26, 24). Из овога избија, да се у човјеку задржава искра слободне воље, те за то он, ма да је затамнио у себи слику и прилику Божију, није их савијем на свагда изгубио, *сеѣ му у слободной вољи стоји, да ил на ново теже*. У овоме му помаже и основано увјерење, да се Бог и послѣје човјечијег пада једнако брине о њему: поставља владоце, да се, као слуге Његове, старају за срећу људскијех друштвава, а Он преко њих сам управља и шаље свима нама своју помоћ и заштиту, без које не бисмо могли ништа урадити. „Аще не Господь сохранитъ домъ, всеуе труднѣшѣя зикъдущѣи: аще не Господь сохранитъ градъ — всеуе бѣдѣ стретѣи“ (пс. 126, 1). Наравно, обилатија је милост Божија за праведнике, него за грешнике, јер њихова сама тежња к Богу доводи их у тјешњу заједницу са Њим, умирује њихову савјест, уливајући им наду на сретни загробни живот у непрестаном опћењу са Оним, којег је душа њихова искала. „Очи Господни на праведнѣи и уши егѣ вѣ молитву ихъ“ (пс. 33, 16).

*) Наш гријех разликује се од гријеха наших праоцаца тиме, што је њихов гријех лични, својевољни, а наш је напљедствен, или грешно ставље наше природе, напљедено од прародитеља.

Тешко је завирити у душу човекову, а још теже по спољашњости погодити: ко је праведан, а ко грешан; јер врло често под пријатном спољашњом човека скрива најотровнију злобу и сурову у души својој, којом, као црв, потајно подгриза друштвени живот и његов морални интегритет, а међутим ужива како милост Творца, тако и све почасти земаљске. Но зар је ово сретни? Зар му може позавијети смирено јадно сиромаше? — Не. — Овај наш трновити живот и онако је живот јада и невоља, мукa и искушења, у којем се рјешни недовољно користи припадницима даровима среће. Па зашто им праведни Бог попустио и толико прапта? — могао би ко-тод упитати. Само за то, дако она божанствена омишља, љубав, најсавршенији добром зго, заврше њихова заљубљена срце и изазове их на покајање. Могуће пак, да су они већ у срцу своје претрпијели извршене врете казну, ако их је средата каква-тод породична несрећа или бар грижа савјести; а зашто пати праведно сиромаше? — Оно зна, да му је овај живот тек одломак неке више цијелине, те не налази срећу своју у чиновима и другим земаљским частима, него налази срећу и задовољство у душевној радости, коју постиже мирноћом своје савјести и праведним срцем. Ослањајући се на једину истину Божију правду, сиромаше се нада, да ће се, попут оног биједног Давара, засјати као сунце у царству Оца Светога (Мт. 13, 43), који му је приредио такве дарове, „иже око не види и ухо не слыши и на серце не челоука не въздоша, иже уготова Богъ любленимъ его.“ Грешник ће се, попут богаташа фарисеја, стићети својих дјела, када буде „во огнь вѣчный, уготованный дяволу и аггеломъ его“ (Мт. 25, 41).

Б.) Бог Творца и промишлялац духовног свијета.

Духовни свијет сачињава сасвим одвојену врсту Божијих створења, различиту од човека, у почетку по природи једнаку, обдарену од Бога својом силом и способношћу, безгрешну и повнату под именом добријех душава. Али неки од њих показаше се непослушним према свом Творцу Богу, због чега их Он прозвде и обера од себе, те се тако сав духовни свијет раздијели на два дијела: добре душеве, или Божије анђеле и зле душеве, или нечистиве ђаволе.

Анђели су слободне, разумне, бесгрешне, невидљиве и бесмртне силе, становници небески, који заиста постоје и окру-

жавају пријетом Божији, гдје пјевају, величају свето име Његово и наслађују се гледањем лица Његова. У ужем смислу назив анђеол припада извршеној дужности, а не природи, и значи: посланик, служитељ, или вјесник. „Ако желити знати име Његове тријоде — то је дух; а, ако желити знати његову службу — то је анђеол“ — вели блажени Августин. Тако су се звали неки пророци и апостоли, а Св. Писмо тако назива и свептенике и епископе, као слуге Божије.

Ма да су анђели по својој сили и јачини виши „малымъ чимъ“ од нас, ипак су оправдани тако, да нијесу у стању свестрано познати Бога, предказати будућност људску, или познати тајне срца човјечијег, као и чинети чудеса, својства, што само једном Богу припадају.

Број анђела је веома велик. У Св. Писму помињу се на хиљаду хиљада. Спаситељ спомиње 12 легиона, а пророк Данило прича, како „тысящи тысячъ служашу Богу и тма темъ предстоваху Ебо“ (Дан. гл. 7, ст. 10). Зато се они, с погледом на њихова неједнака свршенства и силе природе, дијеле на класе. Ова је дубока тачно одређена тек на У-ом Васеленском сабору, гдје се осудило Оригеново мишљење: да су анђели по својој сили и достојанству у почетку били једнаци, па да су се доцније раздијелили, пошто неки од њих поклизнуше. Ову диобу св. Црква чини овако: „анђели се дијеле на 3 класе, а они на три чина. У првом су чину они, што су блажи Богу, а то су: Престоли, Херувими и Серафими; у другом су чину: Власти, Господства и Силе, а у трећем: Анђели, Арханђели и Начала“ (Прав. Исп. чл. 1, одг. на 20 питање). Овакву диобу сретамо и у апостола Павла, као и код друглијех црквених учитеља и проповједника.

Бог помаже и упућује своје анђеле.

Због тога, што они и онда, када неки отпадоше из заједнице с Богом, потврдише своју сталну вјерност, добротата Творчева на толико је богата према њима, да их никако не оставља, нити могу панути, јер су они одабране слуге његове, извршиоци Његове свете воље, спојени између себе најсавршенијом узамном љубављу, па се тако друштвено налазе непрестано око Њега, док не сађу за пријеме страшног суда на земљу, гдје ће уништењем зла, завладати вјечна правда и они ће продужити

живот у вјечној слави. Таквим начином они вјечито у добру остају, гледају лице свог Оца небеског, који у свему подржава њихову вољу и просвјетљује ум при тежњи к истини; а будући су ограничена бића, те се нуждавају Божије помоћи у свом животу и раду — од Негега очекују духовну храну, јер „въ рудѣ его душа вѣвхъ живушихъ“ (Јов. 12, 10).

Служба анђелска.

Анђели су створени зато, да служе Богу и људма: Богу садуже онда, кад, окружењући Га око пријетода, величају и пресом славе Свето име Негово; а људма служе онда, кад, као Негови изасланици, извршују Негову вољу у корист нашу: јављају нам се, олакшавају наше муке и патње, приносе наше моге Богу и сами се заузимају код Негега за нас, а при смрти одnose праведне душе на небо, због чега смо их и дужни поштовати, као наше заступнике, бића старија од нас, а у сваким односију близка Богу; зато им је наша црква и посвећена особите празнике у славу њихову. У кратко: они су оруђа промисла Божијег о васелени и роду људском.

Бог је сваком поједином човјеку даровао особитог анђела, чувара душе и тијела његова — Анђела Храниоца, који, као наславни његов, упућује га на све оно, што је добро, племенито и узвишено, а одвраћа од свега онога, што је ниско и неваљало и прати га у току света живота, догод човјек тежи напредовати у врлинама хришћанским ради вјечног спасења. Вјера у овог Анђела постојала је још у апостољско доба; тако на пр. ми видимо, кад Петар, пошто се чудноватим начином ослободи тамнице, дође у кућу, у којој су били многи вјерни на окупу, просто се сви зачудише таквом ненадном слушају и говораху: „јамачно то није он, него његов анђеол“ (Дѣян. 12, 25).

Знатнији црквени учитељи много су расуђивали о борављену Анђела Храниоца и његовој помоћи човјеку, па добоше и закључку, да се он не даје свакоме, већ само хришћанима „хотјицимъ наслѣдовати спасење“ (Евр. 1, 14) и у ових почиња Броз цро њихов живот, док остану „бояницма Бога“ (Пс. 33, 8), а анђеол држаху „за наше настаивике у вјери и благочашћу, зрачнице душе и тјелета наших, наше молнице и заступнике пред Богом, који нас не остављају ни три самој смрти и одводе душе умртвие у старину вјечности“.

Нечисти духови.

Као што раније напоменусмо, не остадоше у почетку сви анђели у оној синовској покорности и послушности према свом Творцу. Неки од њих, заборававши изобилну милост, по којој могаху уживати сва небеска блага, — погордише се, осиглише и дрско уступаше против свог Бога-Творца, који их одма и одagna тако, да наједанпут муњевитим летом на земљу падоше и остада постадоше највећи нечистици човјечии и најблжнине чиниоци, што се у лицу Адама и Еве поремети она судбносна веза између Бога-Оца и нас — његове дјечи. — „Завистио диволео смертъ видде въ мирѣ“ (Прем. 2, 24). „Када је зли дук, противник нас, сам изгубио небо, — вели св. Григорије Велики — тада је позвидио човјеку, створену за небо“. Од то доба он нас непрестанно куша и наводи на зло, као што је на пр. по дозволи Божијој, кушао праведног Јова, цара Саула, Давида, па и нашег Спаситеља за вријеме Неговог 40-то дневног живљења у пустињи. Таквим начином, нечисти су духови заста жива, разумна створења, способна мислити само оно, што је зло, а тако су, због своје лажии и гордостии, увриједили Бога, огријешили и панули, да никад нијесу у стању своје грехове откајати, а очекује их грозна судбина: вјечити мрак и огњъ живи, јер не погријенише по својој невољи тједесној, него као најзавршенији духови, па се ни до сада не покајаше. Тамо ће на дан страшног суда заједно са њима отићи и сви тјешници на глас праведног Судије, кад им подвикне: „идите отъ мене проклятыи во огньъ вѣчный, уготованныи диволу и ангеломъ его“ (Мс. 25, 51).

По природи својој они су, као и добри духови, бестјелесни, имају: ум, вољу и силу, којом надвладају човјека, према су ипак ограничени, па се и сами између себе разликују. О томе нам помиње Спаситељ: кад је дух нечисти изгнао из једног човјека, довео је на мјесто своје „седамъ горшпихъ себѣ“ (Лук. 11, 26). Зато се и називају различитим именима: духови нечисти, духови злобе, бјесови или демони. Међу њима је један главни и зове се понајвише: даница, ђаво, иккуситељ, сатана, велзевул, авадон или аполин, пешар, кназ овога свијета, кназ власти ваздушне, кназ бјесова, а остале по одношају к њему назива: анђели ђаволски, анђели сатане.

Нечистих духова има веома много, према се не може тачно њихов број опредјелити. Спаситељ је једном приликом

ишћерао из једног човјека читав легион, а из Марије Магда-
лине 7. Кад су Га ухватили у Гетсиманској башти, споменуо
је више од 12 легиона. „Они су узрок савне несреће, мушкетери
Божије величине, развратници љубогривих душа... али нијесу у
стању ни над којим човјеком чинити насиље, ако им Бог не по-
пусти“ (Прав. Исп. чл. I, одг. на 21 питање). Они различито
кушају и муче човјека: некем засљепљују разум, некем са-
блажњавају срце, некого, по дозволи Божијој, муче мукана и
бацају у тамнице, а неки улазе у човјека и властвавају га,
али вазда дрхтаху од јаче силе и власти Спаситељево, који
их непрестано гонваше силом своје ријечи: „Аз, ти повећавашу
— извиди изъ него и къ тому не види въ него“ (Марко, 9,
25); а гонио их је зато, што су Му били лични непријатељи,
пријатељи ширене Божијствене науке: сијући травуљину онђе,
гађе он сије добро семе, а зато имају читаву област своју на
земљи, којом влада сам Ђаво Спаситељ разумијаше под том
виховом облашћу саме незнабошце и уопште грешно стање
људско, којему је крив сам Ђаво. Сваки некрштени човјек стоји
под његовом влашћу, због тога наша црква при крштавању
својих вјерних опозивље преко духовног оца — кума, да се
новокрштени одрече и плуће на сатану и моли Божијство, да
се смиљује ослободити га од власти Ђавољке.

Није то за нас никакво зло, што бескрајње праведни и
премудри Бог не скраћује сасвијем слободну радњу нечистих
духова, већ је на против то наша лична корист: при страху
од њих, у нама се јача вјера и нада на Бога, па напредујемо
у добру и течемо онај вишенал живот, који ће нам досудити
Праведни Судија, када буде на земљи правду дијелио. Уз ово
ми се привикавамо смирености, дијечимо од душевних боли-
јести и чувамо од вјечних мук. Да бисмо се пак сами могли
бранити од њих, милостиви Бог, осим тога, што му не допу-
шта, да нас до краја мучи, бар више него што смо кадри
поднијети, дао нам је срества, помоћу којих та ми можемо сами
побиједити, а то су: *вост, молитва, духовна једност и споми-
нање Неговог светог имена, срества, помоћу којих ми можемо*
„вса стурѣлы лукаваго рижженија уласити“ (Еф. 6, 16).

ГЛАВА II.

Бог Спаситељ и Његов особити одношај к човјечанству.

(Ведоучја оживоучки).

Првобитни тријех нашијех прародитеља потресе све човје-
чанство: скрши наше природно стање, заризи отровом све
наше силе и способности, те потпадосмо под стураним про-
клетвом Божијим „џада проклятија“ изгубисмо основ наше
вјере — слизу његову, осуђени, да у зноју лица свога хљеб
себи мучимо, подвргнути мукана, невољама, болестима и самој
смрти: потамњесмо разум свој и изгубисмо свако оправдање
пред праведним судом праведног Судије — у тријеху се ро-
дисмо, у тријеху и умиремо.

Тријех овај, јак и ужасан, требаго је свестрано изгладити;
требаго је грешног човјека духовно преродити, да би се тим
повратила она судбосна реза између Неба и земље; али су
слабе силе и способности смртног човјека, остављеног без бла-
годати Божије, да то уради. Истина, он сазна сву јачину тог
тријеха: тежаше свим жаром својег срца, да се ошет при-
ближи своме Богу: кајао се, угађао Му је, приносио Му је
жртве, тек да Га задовољи, свуда Га је тражио, али Га није
умио наћи, па и непослушност према Њему не учиније из-
дрекости или торлости, као нечисти дух, већ пријеваров овога,
а казну, коју му досуди Божијство, драгвољно прими и трпе-
љиво сноси по сили осјећања у себи Божијствене частине, у
основи које одјечаху ријечи Божије: „Азъ есмь заглаждайи
беззаконія“ (Ис. 43, 25)

Лијепу нам слизу износи свети Макарије египатски, пре-
стављајући човјека, који је пагнуо, а није у стању дићи се,
премда жели и тражи помоћи, као дијете, кад тражи своју
мајку: „Неправедно је — вели он — мишљење неких, као да
је човјек сасвијем мртав и неспособан ни зашто, што је добро.
Дијете, ма да ништа не може учинити и не може само доћи

мајци, ипак се оно миче, плаче и тражи је. Она га сажалева и радује се, што је оно тражи таквим напором и плачем. А, пошто дијете не може доћи до ње, она му се сама приближује, постајкунта љубављу према дјетету: узима га на руке, притискује на груди и доји великом њежношћу — тако чини и човјекољубиви Бог са душом, која Му се обраћа и која Га тражи. ^{*)}

Што не мота учинети пострадали грешни човјек, то учини бескрајне добри, свемогући, праведни и премудри Бог, који тако завоље свијет, да је и Сина свог јединца послао, да нико не погине, ко у њега узвјерује, већ да добије живот вјечни (Јоан. 3, 16). И тако препородилац човјеков, који смрћу побједи својој изобилној љубави и милости — Христос Спаситељ. Он, по својој вјечној правди, светост и премудрост Божију, изабави нас од грјехова, смрти и власти ђавола — прими на себе тијело наше и ступи на голготску жртву, да изглади грјехове свега човјечанства: „Се прииду, еже солгворити волю твою Божю“ (пс. 39, 7—9).

Предрати Бог, по својој премудрости „въ тайнѣ сокровенной“, још је од вјечности предназначено свог Сина за посланика на земљу као „агнца, закланатаг отъ сложенія міра“ (Апок. 13, 8), јер је само Он, Отац, кадар био по својој свеомугћности несливено спојити двије сасвим противне природе у једну личност Богочовјека и одредити Га за спасе људства: „Отецъ Мнѣ заповѣда даде: что реку и что возглаголю и въмъ. яко заповѣда его животъ вѣчный естъ“ (Јоан. гл. 10, ст. 17—19). Али и ако Га одреди, ипак нам Га не посла одма по нашему паду, а ево због чега:

Требадо је, да гријех човјеков, та душевна болијест, добро сазрене, док осјети своју крајњу слабоост и неопходност Божјанствене помоћи, па тек у тој крајњој нужди да нам се јави небески доктор, који ће нас понудити лијекovima за свестрано оздрављене душе и тијела нашег. Али, пошто би грјешни човјек тешко могао познати таквога изванреднога Божанственога посланика и Његову узвишену науку — требадо га је у томе приправити, показати му мало по мало о значају Његовога доласка, живота и смрти, значај: требадо је човјечанство нај-

*) Макарије с долунама Шевића, књ. II, стр. 7.

прије припремити за долазак Спаситељевог, па тек онда да Он дође, као што је тако и било.

Ова припрема човјечанства обухвата собом два велика периода: први период од првих људи до Аврама, а други од Аврама до доласка Спаситељевога на земљу. У првоме периоду Бог је припремио све људство једнаким путем, т. ј. одма послије човјечијег пада обећао је да ће они, што се роди од жене, „отрети главу змија“ (Быт. 3, 15) и „разрушити дѣла ђавола“ (1 Јоан. 3, 8). Зато је установио приношење жртва, као ехо голготске велике жртве. Вјера о доласку Спаситељевог била је жива, основана на овом Божијем обећању, том првом тако-речи јеванђељу Божијем. Ради подржавања у тој вјери Бог се често јављао људима и говорио са њима, пињао им пророке, чинио чуда, као н. пр. општи потоп и продужавао им живот од 700 до 900 година.

У другом периоду Бог је боље руководио и штићито свој вјерни одабрани народ израиљски за прилање велике тајне спасења, него незнабошце, према, по својој безграничној милости и доброты, није ни њих оставио. За израиљски народ Месија се најприје представља: као потомак Аврамов, Исаков и Јаковљев; као примирилац народа; као велики пророк, сличан Мојсеју; као вјечни цар и свештеник по чину Мелхиседекову; као Емануил, којег ће родити Пречаста Дјевојка; као јаси Бог; као Јање, које ће примити на себе грјехове људске — као основаца Новог Завета.

Упоредо с овим одређиваше се вријеме доласка обећаног Месије, кољено из којегга ће изаћи, мјесто, гдје ће се родити и све околности: рођења, живота, смрти и ускрелућа.

Затим је Бог, по својој великој доброты, обучковао своја висока обећања и пророштва о Месији у живе ликове, како би тијем могао човјек лакше то запечатити у својој памети и очигледније себи преставити. Тако на пр. жртва Аврамова предозначава голготску жртву; пребивање Јонино 3 дана и 3 ноћи у утроби китовој предозначава тродневно Спаситељево борављење у трубу. Јудејци за вријеме Моисејево клагли су пасхално јање, али му нијесу кости домили, а то је означавало Јање — Исуса „да обудеси писаніе: кость ето не сокрушити отъ него“ (Исх. 12, 46; Јоан. 19, 36). Мједена змија у пустињи преставља Месију распетог на крсту, који доцније изабави вјерне од вјечне смрти. — Исто је тако

закон Мојсеев највештавао будуће новозавјетне догађаје, и приношење жртвава напомињало је Јудејима велику жртву будућег Месије. Морални закон наводио их је, да савнају грешно стање своје природе и осјећају потребу долаaska Месије, којег су и очекивали.

Најпослије трабански закон смрћу је пријетио за сваки морални преступ и нагонио их је, да са страхом и нестрпљивеом очекују обећаног Месију: „И законъ духа живи о Христу Исусуъ свободилъ ихъ отъ закона трѣхъовнаго и смрти“ (Рим. 8, 2). — Незнабошце је Бог прије свега припремао природним законима. Из природе, као и из живе књиже, прилиги су своју науку о Богу; затим имали су традиције њихових предака о Месији, додир њихов езраилѣским народом и најпослије пријевод јеврејских књига на грчки језик за 200 година прије долаaska Месије тако, да су га тада могли незнабошци разумљети.

У овом великом акту испуњења свега човјечанства од пријега примају учешће сва три лица Превеете Тројице: Бог Отац шаље Сина Свог, рођеног од жене, као што свечано Сам о томе свједочи при свим главним моментима Спасијељава живота.

Син проповиједа ону науку, коју Му је Отац наредио, чудеса чини по Његовој вољи, који Га и одређује на крсту жртву, једном ријечи: Све ради по наредби свог Оца. Син Му се у свему покорав, слагаи на земљу, узимље на себе природу човјечију, покорав се старозавјетном закону и наглашује људма „да знаоутъ единаго истиннаго Бога“ (Дук. IV, 18), чини чудв, узима на себе гријехове света свијета и умире на крсту, да задовољи правду Очеу. Дух свети свједочи о посланству Синоуљеу, почива на Њега даровима благодати при чудесима и при самој голготској жртви.

Примједба. — Дјело испуњења човјечанства, као акт божанственост предвјечност свијета свију лица Превеете Тројице, веома је важан, а међу тим доста кратко наведен у текстовима руских богослова, зато неће згрети бити, ако у овој примједби ја мало просвјетлим то изложим.

Божанствена људв, која је створила човјека, дага је мјесто и предвјечном опредјељењу свезајућег Бога при откупљењу човјечијем. Пут нашег спасења, та *вјечна тјма Божија*, недоступна ни самим анђелима, предначертан је и опредјељен на предвјечном свијету Божијем, а открио нам га је сам Спасијељ својим доласком на земљу и Његови св. Апостоли.

Ово новозавјетно јавно учење дје нам неку могућност преставити себи унаприје нацртано на том Свијету учешће лица свете Тројице у човјечијем препорођају:

Првом лицу Прее Тројице, Богу Оцу, по обашњењу св. Отаца и општој вјери наше Цркве, припада при стварану свијета првостепеност учеће, којим унаприје одређује, шта да се ради и то ми морамо замислити да је било на предвјечном свијету у нашем спасењу и путу спасења: *Отац унапријед одређује свог Сина за посланика, открива Му своју вољу, наређује му, да живи отаје за нас лудство, предначертана Га за „Агнца“ ради срцеова свега свијета и указује за то срество — освјеће св. Духом и травиј стору; Син је Божији три створењу свијета извршио тјму, које доаовољно тјма од Оца посланиство — смрти Богоуољна за нас лудства; Са. Дух по предвјечном свијету врши улогу Освештоца.*

Да видимо сада откриће историје човјечанства и учеће свију лица св. Тројице у самој рјадни.

Акт Божанственост опредјељења о спасењу људског одма добива мјесто послаци пада првих људи, а почиње се припремом рода људског г дочеку Искупноца. Ова се припрема врши на два начина: 1) *природним путем* — промислом Божијим о свијету и човјеку, и 2) *надприродним путем* преко послатних Божанствених открића, путем, који допније постаје искључним за Богом-познани народ јеврејски. Под тог Божијег руковођења и тежења људског биља је жива, тјма вјера, којом се требало ближити Богу и задобијати спасење, које ће допнети Искупилци.

У којинемо и како учествује свакоје лице Превеете Тројици у спасењу старозавјетног човјека?

Природна брига о свијету и човјеку припада свијема према липина Божанства у силу њихова јединства, али ипак неће криво бити црквеном погледу, ако примисемо то Богу Оцу и њему однесемо ријечи свештенничког благослова „да благословитъ ти Гдъ и сохранитъ ти“ (числ. VI, 24). Бог Отац, који је издао наредбу сину о спасењу људском, *почиши је и извор благослова*, зато и сами Његов Син назива у новом завјету све вјерне „благословеним Оца моего.“

Како да разумијемо учеће лица Превеете Тројице у оном, што се зове *надприродним тјмисаом*? — О томе су постојала два мишљења. Старозавјетни је Бог искључиво Бог Отац, и Бог откривени је Бог Син, посредством којег се и може само Отац откривати; али је и једно и друго прва оповргла. Велином ту се појављује Бог Отац, који даје људма обећање о испуњењу гријеха, прокластва и смрти.

Учеће Сина Божијег у створом завјету је овако:

Он је обећани и очекивани испунилци и као такав побуђује у људма наду на спасење. Будуће испуњење морао је састављати сав смисао живота старозавјетног човјека, његову праву свјетлост. По одношају к Сину атопније је поимати ријечи свјетленичког благослова: „да провјетлигъ Господъ лице Свое на ти и појавиетъ ти“ (числ. VI, 25). Лице Његово, као очекиваног Месије, постигено се изјашњавало у људском свазнању, саодговорно чим јаца и нада на поклониње. У неким откривенима може се дјегомпне опазити појава Сина Божијег. Тако на пр. Он се назива **Богом** кад се јавио Јакову, а исто вријеме назива се и **анђелом Божијим**, а то се